

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร
แผนงานวิจัย

**ความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน:
ผลลัพธ์ด้านการพัฒนาคน ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ
และโอกาส/ความหวังในอนาคต**

**Educational Cooperation between the Kingdom of Thailand and Neighboring Countries:
Outcomes on Human Development, International Understanding
and Future Prospect.**

โดย

**พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์
วิชุดา กิจธรรม**

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

พ.ศ. 2556

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร
แผนงานวิจัย

**ความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน:
ผลลัพธ์ด้านการพัฒนาคน ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ
และโอกาส/ความหวังในอนาคต**

**Educational Cooperation between the Kingdom of Thailand and Neighboring Countries:
Outcomes on Human Development, International Understanding
and Future Prospect.**

โดย
พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์
วิชุดา กิจธรรรม

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
พ.ศ. 2556

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

แผนงานวิจัยเรื่องความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน: ผลลัพธ์ด้านการพัฒนาคน ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ และโอกาส/ความหวังในอนาคต ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2553 มีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัย

1. เพื่อประมวลและวิเคราะห์สังเคราะห์โครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาวด้านผลลัพธ์การพัฒนาคน ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ และโอกาส/ความหวังในอนาคต
2. เพื่อวิเคราะห์สังเคราะห์และจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับโอกาส/ความหวังของความร่วมมือทางการศึกษาและการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาวในอนาคต

กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. การประมวลข้อมูลขั้นต้นของโครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว มี 8 ด้านคือ (1) ระยะเวลาโครงการ (2) หน่วยงานร่วมมือ (3) รูปแบบความร่วมมือ (4) ระดับความร่วมมือ (5) วัตถุประสงค์ (6) เป้าหมาย (7) ผลการดำเนินงาน และ (8) ปัญหาในการดำเนินงาน
2. การวิเคราะห์สังเคราะห์โครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว มี 6 ด้านคือ (1) ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ บุคลากร งบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ (2) กระบวนการ (3) ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการกับแผนการพัฒนาคนของราชอาณาจักรกัมพูชา (4) วิธีการในการพัฒนาคน (5) ผลผลิต และ (6) ปัญหา/อุปสรรคและข้อเสนอแนะ
3. ผลลัพธ์ด้านการพัฒนาคนของราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว มี 2 ด้านคือ (1) ผลผลิตการพัฒนาคนของราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว ในด้านจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาหรือผ่านการฝึกอบรมจำแนกตามระดับการศึกษาและสาขาวิชา และ (2) ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในด้านของความก้าวหน้าของคน ความพึงพอใจ สิ่งที่ได้เรียนรู้ และความสำเร็จ
4. ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ มี 7 ด้าน คือ (1) ความรู้ความเข้าใจการใช้ชีวิตต่างวัฒนธรรม (2) การยอมรับและเห็นคุณค่าของความแตกต่างระหว่างประเทศ (3) การยอมรับการพึ่งพาซึ่งกันและกันและสัมพันธภาพระหว่างประเทศ (4) ความเข้าใจประเด็นร่วมสมัยและประเด็น

ระดับโลก (5) การให้คุณค่าสันติภาพและผลประโยชน์ระหว่างประเทศ (6) การเข้าใจผลกระทบของนโยบายภายในประเทศที่มีต่อโลก และ (7) การเคารพในประชาธิปไตยและสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์

5. การมองโอกาสและความหวังในอนาคตมี 3 ด้าน คือ (1) การวางแผนความร่วมมือ (2) การนำแผนสู่การปฏิบัติ และ (3) การประเมิน

ขอบเขตของการวิจัย

1. โครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว ที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ จะศึกษาเฉพาะโครงการความร่วมมือทางการศึกษาที่มีรูปแบบทวิภาคีหรือพหุภาคีที่หน่วยงานในราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา และราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาว จัดทำขึ้น โดยมีระยะเวลาความร่วมมือไม่น้อยกว่า 3 ปี (เริ่มโครงการไม่ช้ากว่าปี พ.ศ. 2551)

2. ระดับความร่วมมือ จะศึกษาวิเคราะห์ 2 ระดับคือ ภาครัฐและภาคเอกชน

3. ขอบเขตของเวลาในอนาคต คือ อนาคตระยะกลาง 10 ปี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลใน 3 ประเทศคือ ราชอาณาจักรไทย ราชอาณาจักรกัมพูชาและ สปป.ลาว ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร วิจัยเชิงสำรวจ และวิจัยอนาคต โดยมีการวิจัย 3 ระยะ

ระยะที่ 1 การประมวลและวิเคราะห์สังเคราะห์โครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร และการวิจัยเชิงสำรวจ มี 2 ขั้นตอนหลักคือ

1.1 การประมวลข้อมูลขั้นต้นของโครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว มี 2 ขั้นตอนย่อยคือ

1.1.1 การค้นหาโครงการแบ่งออกเป็น 2 ระดับคือ (1) การค้นหาข้อมูลโครงการขั้นต้นจากเอกสาร งานวิจัย ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และใช้เทคนิคการสืบค้นแบบลูกโซ่ (Snowball technique) และ (2) การค้นหาข้อมูลโครงการเชิงลึกกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แก่ หน่วยงานระดับกระทรวงของไทย 4 กระทรวง และสถาบันอุดมศึกษาไทย 26 แห่ง และได้รับข้อมูลจากหน่วยงานระดับกระทรวง 4 แห่ง และสถาบันอุดมศึกษา 6 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 33.33

1.1.2 การวิเคราะห์เพื่อประมวลข้อมูลขั้นต้นของโครงการ จากแหล่งข้อมูล 3 แหล่ง ได้แก่ (1) เอกสารที่รวบรวมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในราชอาณาจักรไทย ได้แก่ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการ

การอาชีวศึกษา กระทรวง ศึกษาธิการ และสำนักความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ (สพร.) กระทรวงการต่างประเทศ ในราชอาณาจักรกัมพูชา ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ เยาวชน และการกีฬา กระทรวงแรงงานและการฝึกอาชีพ และในสปป.ลาว ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการและการกีฬา และรวบรวมจากสถาบันการศึกษา ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง (2) การสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ ได้แก่ ผู้ประสานงานหลักฝ่ายไทย จำนวน 7 คน ฝ่ายกัมพูชา จำนวน 6 คน และ ฝ่ายลาว จำนวน 25 คน รวมจำนวน 38 คน และ (3) การใช้แบบสอบถามข้อมูลขั้นต้นของโครงการ (EC1) กับผู้ประสานงานของโครงการ ประกอบด้วย ผู้ประสานงานฝ่ายไทย 8 คน ฝ่ายกัมพูชา 7 คน และฝ่ายลาว 13 คน รวมจำนวน 28 คน

1.2 การวิเคราะห์สังเคราะห์โครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว มี 2 ขั้นตอนย่อยคือ

1.2.1 การวิเคราะห์สังเคราะห์เอกสารโครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว ที่ได้จากการค้นหาในขั้นตอนที่ 1

1.2.2 การใช้แบบสอบถาม (แบบ EC2) กับผู้ประสานงานของโครงการ ซึ่งเป็นผู้ประสานงานกลุ่มเดียวกันกับขั้นตอนที่ 1 ในขั้นตอนนี้จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา 6 ด้าน คือ (1) ปัจจัยนำเข้า (2) กระบวนการ (3) ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการกับแผนการพัฒนาคณะของราชอาณาจักรกัมพูชา (4) วิธีการในการพัฒนาคณะ (5) ผลผลิต และ (6) ปัญหา/อุปสรรคและข้อเสนอแนะ

ระยะที่ 2 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลลัพธ์ด้านการพัฒนาคณะและความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศของความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงสำรวจ ในพื้นที่ภาคสนามราชอาณาจักรไทย ราชอาณาจักรกัมพูชา และสปป.ลาว และการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงเปรียบเทียบ มี 3 ขั้นตอนหลัก คือ

2.1 การสร้างและพัฒนาคุณภาพเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลเพื่อประเมิน ความก้าวหน้าของผู้รับประโยชน์จากโครงการ (แบบ EC3) และแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ในการวางแผน และความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ (EC4) สำหรับผู้ประสานงานโครงการและผู้รับประโยชน์จากโครงการ แบ่งออกเป็น 3 ตอนคือ (1) ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลโครงการ (2) แบบประเมินความเข้าใจอันดีระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา และราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาว และ (3) แบบประเมินโอกาสความร่วมมือทางการศึกษาที่เป็นไปได้และความหวังในความร่วมมือที่พึงประสงค์ในอนาคตระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา และสปป.ลาว

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ทั้งในราชอาณาจักรไทย ราชอาณาจักรกัมพูชา และสปป.ลาว ระหว่างเดือนสิงหาคม 2554 – เดือนมกราคม 2555 ประกอบด้วย

2.2.1 การประชุมสนทนากลุ่ม (Focus group) และการใช้แบบสอบถาม (EC5) กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจากราชาอาณาจักรไทยและราชอาณาจักรกัมพูชา ดำเนินการ ณ กรุงเทพมหานคร ในวันที่ 22 สิงหาคม 2554 มีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 23 คน ประกอบด้วย ผู้ประสานงานของราชอาณาจักรไทย 1 คน ผู้ประสานงานของราชอาณาจักรกัมพูชา 22 คน สำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจากราชาอาณาจักรไทยและสปป.ลาว ดำเนินการ ณ กรุงเทพมหานคร ในวันที่ 20 กันยายน 2554 ณ มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว แขวงเวียงจันทน์ มีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 28 คน ประกอบด้วย ผู้ประสานงานฝ่ายไทย 5 คน ผู้ประสานงานและผู้รับประโยชน์ฝ่ายลาว 18 คน

2.2.2 การเก็บข้อมูลด้วยการใช้แบบสอบถามกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ กลุ่มตัวอย่างผู้ประสานงานฝ่ายไทย 18 คน ฝ่ายกัมพูชา 7 คน ฝ่ายลาว 13 คน รวมจำนวน 38 คน และ ผู้รับประโยชน์ฝ่ายกัมพูชา จำนวน 311 คน ฝ่ายลาว 124 คน รวมจำนวน 435 คน

2.2.3 การประชุมสนทนากลุ่ม (Focus group) ร่วมกับการประชุมปฏิบัติการอนาคต (Futures workshop) ดำเนินการ ณ โรงแรมเอเชีย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย ในวันที่ 11 พฤษภาคม 2555 มีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 10 คน ประกอบด้วย ผู้ประสานงานฝ่ายไทย 5 คน ฝ่ายกัมพูชา 3 คน และฝ่ายลาว 2 คน

ระยะที่ 3 การวิเคราะห์สังเคราะห์และจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับโอกาสและความหวังในอนาคตของความร่วมมือทางการศึกษาและความเข้าใจอันดี ระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงสำรวจร่วมกับการวิจัยอนาคตมี 3 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

3.1 การถอดบทเรียนเพื่อวิเคราะห์โครงการที่มีความสำเร็จในด้านการพัฒนาคนและความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ แบ่งออกเป็น 3 ด้านคือ

- 3.1.1 โครงการที่มีความสำเร็จด้านการพัฒนาคน
- 3.1.2 โครงการที่มีความสำเร็จด้านความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ
- 3.1.3 โครงการที่มีอุปสรรคในการพัฒนาคนและความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ

3.2 การศึกษาโอกาสและความหวังในอนาคตของความร่วมมือทางการศึกษาของราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว แบ่งออกเป็น 4 ด้านคือ

3.2.1 โอกาสของความร่วมมือทางการศึกษาที่เป็นไปได้และความหวังของความร่วมมือที่พึงประสงค์ในอนาคต

3.2.2 ความร่วมมือทางการศึกษาตามความต้องการในการพัฒนากำลังคนของราชอาณาจักรกัมพูชาในอนาคต

3.2.3 โอกาสและความหวังเกี่ยวกับโครงการความร่วมมือด้านการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว ในอนาคต ตามกรอบแนวคิดกระบวนการเรียนรู้ในการวางแผน 3 ด้าน ได้แก่ (1) การวางแผนความร่วมมือ (2) การนำแผนสู่การปฏิบัติ และ (3) การประเมิน พร้อมทั้งวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระยะก่อนเข้าร่วมโครงการและระหว่าง/หลังเข้าร่วมโครงการ โดยใช้ดัชนีลำดับความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index) ด้วยวิธี Mean Difference Method (MDF) และวิเคราะห์เปรียบเทียบโครงการ

3.2.4 การระบุแรงขับเคลื่อนของความร่วมมือทางการศึกษาที่มีต่อผลลัพธ์การพัฒนาคคนและความเข้าใจอันดีระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว ในอนาคต โดยการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์และระบุแรงขับเคลื่อนของความร่วมมือทางการศึกษาที่มีต่อผลลัพธ์การพัฒนาคคนและความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศในอนาคตด้วยการวิเคราะห์เมทริกซ์ผลกระทบไขว้ (Cross Matrix Analysis)

3.3 การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับโอกาสและความหวังในอนาคตของความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว มีการดำเนินการ 3 ขั้นตอนย่อยคือ

3.3.1 การสรุปผลการวิจัยเพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับโอกาสและความหวังในอนาคตของความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว

3.3.2 การประชุมสนทนากลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของโครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว เพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงข้อเสนอเชิงนโยบายที่จัดทำขึ้น

3.3.3 การปรับปรุงข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับโอกาสและความหวังในอนาคตของความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว และจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ในการวิจัยทั้ง 3 ระยะ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (EC1 – 5) ได้รับการตรวจสอบคุณภาพด้านความตรง (Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา การวัดและการประเมินผล จำนวน 3 คน จากนั้นจึงแปลเครื่องมือเป็นภาษากัมพูชาและภาษาลาว และตรวจสอบความถูกต้องของการแปลทั้งในด้านของความหมายและการใช้ภาษา โดยผู้เชี่ยวชาญภาษากัมพูชาและภาษาลาว และนำเครื่องมือ

(EC4) ไปตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงอีกครั้งหนึ่ง ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟ่าของครอนบาคระหว่าง 0.89 – 0.98

ผลการวิจัย สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. ผลการประมวลและวิเคราะห์สังเคราะห์โครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาวด้านผลลัพธ์การพัฒนาคน ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ และโอกาส/ความหวังในอนาคต

1.1 ผลการประมวลโครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว

1.1.1 ผลการค้นหาโครงการ พบว่า โครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว มีจำนวน 8 โครงการหลัก ประกอบด้วย 16 โครงการย่อย จำแนกเป็นโครงการความร่วมมือระหว่าง 3 ประเทศ 1 โครงการหลัก โครงการความร่วมมือระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา 3 โครงการหลัก ประกอบด้วย 6 โครงการย่อย และโครงการความร่วมมือระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาว 4 โครงการหลัก ประกอบด้วย 10 โครงการย่อย

1.1.2 ผลการประมวลข้อมูลขั้นต้นของโครงการ จำแนกรายด้านพบว่า **ด้านระยะเวลาโครงการ** ราชอาณาจักรไทยมีความร่วมมือทางการศึกษากับสปป.ลาวยาวนานกว่าความร่วมมือที่มีกับราชอาณาจักรกัมพูชา เป็นเวลา 4 ปี โดยเริ่มต้นความร่วมมือกับสปป.ลาวตั้งแต่ใน พ.ศ. 2535 มีระยะเวลาความร่วมมือโดยรวม 3 – 20 ปี และเริ่มมีความร่วมมือกับราชอาณาจักรกัมพูชาในปี พ.ศ. 2539 มีระยะเวลาความร่วมมือโดยรวม 6 – 16 ปี โครงการที่มีระยะเวลาดำเนินการมากที่สุดระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาวคือ โครงการโรงเรียนวัฒนธรรมชนเผ่าเด็กกำพร้า (หลัก 67) แขวงเวียงจันทน์ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ดำเนินการมาแล้ว 20 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 ถึงปัจจุบัน และระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาคือ โครงการแลกเปลี่ยนบุคลากรและนักศึกษาไทยกับประเทศอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ดำเนินการมาแล้ว 16 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2539 ถึงปัจจุบัน **ด้านหน่วยงานความร่วมมือ** โดยส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานจากทั้ง 3 ประเทศ **ด้านรูปแบบความร่วมมือ** พบว่า ส่วนใหญ่เป็นแบบทวิภาคีที่มีความร่วมมือแบบทางเดียว คือ ภาคีฝ่ายไทยเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ ฝ่ายราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว เป็นผู้รับความช่วยเหลือ **ด้านระดับความร่วมมือ** โครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาส่วนใหญ่เป็นระดับหน่วยงานกับหน่วยงาน ในขณะที่โครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาว ทุกโครงการมีความร่วมมือทุกระดับไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาความหลากหลายของหน่วยงานจะพบว่า โครงการ

ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นโครงการที่มีความหลากหลายของหน่วยงานความร่วมมือมากที่สุด **ด้านวัตถุประสงค์และเป้าหมาย**ของโครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาว มีความคล้ายคลึงกันคือ มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และพัฒนาการศึกษา สำหรับเป้าหมายของการพัฒนาพบว่า มีความแตกต่างกันคือ โครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา เป้าหมายส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาครู ผู้บริหาร นักเรียน และนักศึกษาในทุกระดับการศึกษา ในขณะที่โครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาว เป้าหมายส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาครู อาจารย์ **ผลการดำเนินงาน**ของโครงการพบว่า ทุกโครงการมีผลการดำเนินงานสอดคล้องกับเป้าหมาย บางโครงการประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ทำให้มีการขยายระยะเวลาของโครงการมาถึงปัจจุบัน ได้แก่ โครงการพระราชทานความช่วยเหลือแก่ราชอาณาจักรกัมพูชาด้านการศึกษา บางโครงการแม้ว่าจะสิ้นสุดระยะเวลาของโครงการแล้ว แต่ราชอาณาจักรกัมพูชายังดำเนินงานอยู่จนถึงปัจจุบัน ได้แก่ โครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานกัมพูชา - ไทย **ปัญหา** ที่ผู้เข้าร่วมโครงการจากสปป.ลาวและราชอาณาจักรกัมพูชาพบมากที่สุดคือ ปัญหาระหว่างการเข้าร่วมโครงการ ได้แก่ เงินไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย

1.2 ผลการวิเคราะห์สังเคราะห์โครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว จากการตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ **ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร** พบว่ามีมาจากหน่วยงานหลายระดับ ทั้งนี้ฝ่ายราชอาณาจักรไทยมีความหลากหลายมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการพระราชทานความช่วยเหลือแก่ราชอาณาจักรกัมพูชาด้านการศึกษา และโครงการโรงเรียนวัฒนธรรมชนเผ่าเด็กกำพร้า (หลัก 67) แขวงเวียงจันทน์ **ด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์** พบว่า เป็นการสนับสนุนจากฝ่ายไทยมากที่สุด โครงการที่มีการสนับสนุนจากหน่วยงานที่มาจากหลายแหล่งมากที่สุด คือ โครงการในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทั้งที่อยู่ในราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว **ด้านกระบวนการ** ในการดำเนินงานของโครงการในราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาวมีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ มีคณะกรรมการร่วมดำเนินงานจากทั้ง 2 ฝ่าย และมีการกำหนดแผนการดำเนินงานซึ่งจะทำหน้าที่ในการสำรวจความต้องการ การวางแผนการดำเนินงาน และการติดตามประเมินผล **ด้านความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการกับแผนการพัฒนาคน** พบว่า ทุกโครงการในราชอาณาจักรกัมพูชามีความสอดคล้องกับแผนการพัฒนาคนในยุทธศาสตร์สี่เหลี่ยมของรัฐบาลกัมพูชา วาระที่ 4 (ค.ศ. 2008 – 2013) มุมที่ 4 ในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้านการศึกษาเพื่อปวงชน และ ด้านการแสวงหาคู่ภาคีจากนานาชาติที่ให้

ความร่วมมือและช่วยเหลือ และโครงการใน สปป.ลาว ทุกโครงการมีความสอดคล้องกับแผนการพัฒนาคณะของ สปป.ลาว คือ การปฏิรูประบบการศึกษาแห่งชาติ ค.ศ. 2006 – 2015 **ด้านวิธีการในการพัฒนาคน** พบว่ามีหลากหลายวิธี ทั้งนี้ทุกโครงการจะมีการสร้างหลักสูตรที่ตรงกับความต้องการในการพัฒนาของ มีการจัดเตรียมให้ครูผู้สอนในหลักสูตรให้มีความเชี่ยวชาญและชำนาญงานสอนโดยการฝึกอบรมและดูงานในประเทศไทย หรือพัฒนาความรู้ความสามารถโดยให้ทุนศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เป็นต้น **ด้านผลผลิต** จะมีความคล้ายคลึงกัน คือมี 4 ด้าน ได้แก่ (1) ทรัพยากรมนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาซึ่งพบว่า ทุกโครงการมีการพัฒนาผู้บริหาร ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา (2) หลักสูตรสำหรับการฝึกอบรม ส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรอบรมระยะสั้น ที่พบมากคือ หลักสูตรพัฒนาทักษะอาชีพ และหลักสูตรฝึกอบรมให้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขาเป็นต้น (3) ทรัพยากรการศึกษา ได้แก่ ตำรา สื่อและวัสดุอุปกรณ์การสอน เป็นต้น และ (4) อาคาร/สิ่งก่อสร้างทางกายภาพ ส่วนใหญ่เป็นอาคารเรียน อาคารฝึกปฏิบัติการ **ด้านปัญหา/อุปสรรคและข้อเสนอแนะ** พบว่า โครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและระหว่างราชอาณาจักรไทยกับ สปป.ลาว มีความคล้ายคลึงกันในด้านของปัญหาด้านการเงิน การขาดแคลนงบประมาณ แต่ปัญหาสำคัญที่แตกต่างกันคือ โครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา จะได้รับผลกระทบจากปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลกัมพูชา ซึ่งไม่พบในโครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับ สปป.ลาว ผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะที่คล้ายคลึงกันคือ ผู้เข้าร่วมโครงการชาวกัมพูชา ร้อยละ 52 และชาวลาว ร้อยละ 40 มีข้อเสนอแนะให้มีการขยายความร่วมมือระหว่างประเทศ ทั้งในด้านการขยายเวลาของโครงการ ขยายสาขาความร่วมมือ เพิ่มจำนวนทุนการศึกษา และขยายสาขาการให้ทุนการศึกษาเพิ่มมากขึ้น

1.3 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลลัพธ์ด้านการพัฒนาคนและความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ แบ่งออกเป็น 3 ด้านคือ

1.3.1 ผลผลิตการพัฒนาคนของราชอาณาจักรกัมพูชาและ สปป.ลาว ในด้านจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาหรือผ่านการฝึกอบรมจำแนกตามระดับการศึกษาและสาขาวิชา
พบว่า มีประชาชนชาวลาวได้รับการพัฒนาจากโครงการความร่วมมือทางการศึกษาจำนวน 30,612 คน มากกว่าชาวกัมพูชาซึ่งมีประมาณ 14,752 คน ประชาชนชาวลาวส่วนใหญ่สำเร็จหลักสูตรสายสามัญศึกษาควบคู่การพัฒนาทักษะอาชีพ จากโครงการโรงเรียนวัฒนธรรมชนเผ่าเด็กกำพร้า (หลัก 67) แขวงเวียงจันทน์ มีจำนวนกว่า 30,000 คน ประชาชนชาวกัมพูชาส่วนใหญ่สำเร็จหลักสูตรทักษะอาชีพระยะสั้น มีจำนวน 11,600 คน (โครงการพระราชทานความช่วยเหลือด้านการศึกษาโครงการจัดตั้งและพัฒนาวิทยาลัยกำปงเจมเดียล จำนวน 7,800 คน และจากโครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาฝีมือ

แรงงาน จำนวน 3,800 คน) **ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในด้านของความก้าวหน้าของคน ความพึงพอใจ สิ่งที่ได้เรียนรู้ และความสำเร็จ ผลลัพธ์ด้านของความก้าวหน้าของคนกัมพูชาและลาว** มีผลการวิเคราะห์ในด้านต่อไปนี้ **อัตราความก้าวหน้าของคน** พบว่า ผู้ที่เข้าร่วมโครงการจากราชอาณาจักรกัมพูชามีอัตราความก้าวหน้าโดยเฉลี่ยสูงกว่าผู้ที่เข้าร่วมโครงการจากสปป.ลาว (ร้อยละ 52 และ 7 ตามลำดับ) เมื่อจำแนกตามแหล่งของความร่วมมือ จะเห็นได้ว่า โครงการที่ทำให้คนกัมพูชามีอัตราความก้าวหน้าสูงมากที่สุดคือ โครงการความร่วมมือของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (โครงการแลกเปลี่ยนบุคลากรและนักศึกษาไทยกับประเทศอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง) เท่ากับร้อยละ 80 **ความพึงพอใจที่มีต่อผลลัพธ์ด้านการพัฒนาคน** พบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการจากราชอาณาจักรกัมพูชาและ สปป.ลาว มีความพึงใจในทุกระดับใกล้เคียงกัน กล่าวคือ มีความพึงใจในระดับมากถึงมากที่สุด ร้อยละ 84.91 และ 84.55 ตามลำดับ **สิ่งที่ได้เรียนรู้** คือ การได้ความรู้และการเรียนรู้ กล่าวคือ ผู้เข้าร่วมโครงการชาวกัมพูชาร้อยละ 68 ได้เรียนรู้อาชีพ เทคโนโลยีสารสนเทศ และเรียนรู้เรื่องต่างๆ ไป ผู้เข้าร่วมโครงการชาวลาว ร้อยละ 73 ได้ความรู้ใหม่ มีการเรียนรู้สิ่งใหม่ บทเรียนใหม่ ในด้านการสอน การเกษตร ปศุสัตว์ เทคโนโลยีสาขาต่างๆ และการวิจัยมากที่สุด **ความสำเร็จ** พบว่า โครงการมีความสำเร็จ 2 ระดับ ระดับแรก ได้แก่ การพัฒนาผู้บริการ ครู และบุคลากรทางการศึกษา และระดับสอง ได้แก่ การนำความรู้ไปพัฒนาผู้เรียนและประเทศต่อ นอกจากนี้ยังมีความสำเร็จในการส่งเสริมให้มีความเข้าใจอันดี และความสัมพันธ์ทางการทูตและวัฒนธรรมอันดีงามซึ่งกันและกัน ระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศ

1.3.2 ผลลัพธ์ด้านความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ ประกอบด้วย **ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศตามความคิดเห็นของผู้รับประโยชน์จากโครงการ** พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการ ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศของราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาวมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าของราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา (ค่าเฉลี่ย 3.40 และ 2.81 ตามลำดับ) เมื่อจำแนกรายด้านพบว่า ความเข้าใจอันดีของราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาวกับราชอาณาจักรกัมพูชาที่สูงมากที่สุดคือ การให้คุณค่าสันติภาพและผลประโยชน์ระหว่างประเทศ (ค่าเฉลี่ย 3.56 และ 3.22 ตามลำดับ) ด้านที่มีความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศต่ำมากที่สุดระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาวคือ การเข้าใจผลกระทบของนโยบายภายในประเทศที่มีต่อโลก (ค่าเฉลี่ย 2.56) ระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาคือ ความเข้าใจประเด็นร่วมสมัยและประเด็นระดับโลก (ค่าเฉลี่ย 3.25) ระหว่าง/หลังเข้าร่วมโครงการ ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศของราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาวโดยรวมยังคงสูงกว่าความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศของราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา (ค่าเฉลี่ย 4.01 และ 3.59 ตามลำดับ) เมื่อ

จำแนกรายด้านพบว่า ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาวที่สูงมากที่สุดคือ ความรู้ความเข้าใจการใช้ชีวิตต่างวัฒนธรรมของทั้ง 2 ประเทศและการยอมรับการพึ่งพาซึ่งกันและกันและสัมพันธ์ภาพระหว่าง สปป.ลาวกับราชอาณาจักรไทย (ค่าเฉลี่ย 4.09) ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาที่เพิ่มสูงขึ้นมากที่สุดคือการให้คุณค่าสันติภาพและผลประโยชน์ระหว่างประเทศ (ค่าเฉลี่ย 4.08) ด้านที่มีความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศต่ำที่สุดมีความสอดคล้องกัน คือ การเข้าใจผลกระทบของนโยบายภายในประเทศที่มีต่อโลก (ค่าเฉลี่ย 3.27 และ 3.90) เมื่อเปรียบเทียบความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศที่เพิ่มมากขึ้นพบว่า ผู้รับประโยชน์ชาวกัมพูชามีความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นมากกว่าผู้รับประโยชน์ชาวลาว (PNI อยู่ระหว่าง 0.7 – 1.1 และ 0.5 – 0.7 ตามลำดับ) โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความรู้ความเข้าใจการใช้ชีวิตต่างวัฒนธรรมของทั้ง 2 ประเทศ (PNI 1.1 และ 0.7 ตามลำดับ) **ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศตามความคิดเห็นของผู้ประสานงานของโครงการ** พบว่า ผู้ประสานงานของโครงการชาวกัมพูชาและชาวลาวมีความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยชาวลาวมีค่าเฉลี่ยสูงกว่า (ค่าเฉลี่ย 3.29 และ 2.47 ตามลำดับ) ระหว่าง/หลังเข้าร่วมโครงการ ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศของผู้ประสานงานชาวลาวโดยรวมยังคงสูงกว่าชาวกัมพูชา (ค่าเฉลี่ย 3.91 และ 3.47 ตามลำดับ) ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาวที่สูงมากที่สุดคือการยอมรับการพึ่งพาซึ่งกันและกัน (ค่าเฉลี่ย 4.29) ระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาที่สูงมากที่สุดคือ การเข้าใจผลกระทบของนโยบายภายในประเทศที่มีต่อโลก (ค่าเฉลี่ย 3.67) เมื่อเปรียบเทียบความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศที่เพิ่มสูงขึ้นพบว่า ผู้ประสานงานชาวกัมพูชามีความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นมากกว่าชาวลาว (PNI อยู่ระหว่าง 0.7 – 1.3 และ 0.4 – 0.7 ตามลำดับ) โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการให้คุณค่าสันติภาพและผลประโยชน์ระหว่างประเทศและความรู้ความเข้าใจการใช้ชีวิตต่างวัฒนธรรมของทั้ง 2 ประเทศ (PNI 0.5 และ 1.3 ตามลำดับ)

2. ผลการวิเคราะห์สังเคราะห์และจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับโอกาส/ความหวังของความร่วมมือทางการศึกษาและการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาวในอนาคต แบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ

2.1 ผลการถอดบทเรียนเพื่อวิเคราะห์โครงการที่มีความสำเร็จในด้านการพัฒนาคนและความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ ปรากฏผลดังนี้

2.1.1 โครงการที่มีความสำเร็จด้านการพัฒนาคนและความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ พบว่า โครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา ที่มีความสำเร็จสูงมากในด้านการพัฒนาคนมีจำนวน 4 โครงการคือ โครงการ

จัดตั้งและพัฒนาวิทยาลัยกำปงเมอเดียล โครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานกัมพูชา – ไทย โครงการโรงเรียนวัฒนธรรมชนเผ่าเด็กกำพร้า (หลัก 67) แขวงเวียงจันทน์ และโครงการยกระดับพนักงานของมหาวิทยาลัยแห่งชาติลาวให้เป็นระดับปริญญาตรี โครงการที่มีความสำเร็จสูงมากในด้านการพัฒนาความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ มีจำนวน 5 โครงการ คือ โครงการศูนย์การสอนภาษาไทย โครงการจัดตั้งและพัฒนาวิทยาลัยกำปงเมอเดียล โครงการทุนการศึกษาภายใต้ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศลุ่มแม่น้ำอิระวดี – เจ้าพระยา – แม่น้ำโขง (ACMECS) โครงการพัฒนาโรงเรียนเทคนิควิชาชีพแขวงหลวงพระบาง และโครงการพัฒนาหลักสูตรนานาชาติระดับปริญญาโท สาขาการศึกษาทางด้านการพัฒนาของมหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว

2.1.2 โครงการที่มีอุปสรรคในการพัฒนาคนและความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ พบว่า ทุกโครงการความร่วมมือกับราชอาณาจักรกัมพูชาได้รับผลกระทบจากปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศซึ่งโครงการได้รับผลกระทบมากคือ โครงการศูนย์การสอนภาษาไทย และโครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานกัมพูชา – ไทย สำหรับ สปป.ลาว พบว่า โครงการที่ถือได้ว่ายังมีอุปสรรคในการพัฒนาคนคือ โครงการฝึกอบรมในหลักสูตรระยะสั้น ซึ่งมีข้อจำกัดของระยะเวลาหลักสูตร สำหรับอุปสรรคเกี่ยวกับความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศนั้น ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากการขาดความเข้าใจกันและกันในเรื่องของวัฒนธรรมและผลกระทบจากเหตุการณ์ในอดีต เนื่องจากคนไทยและคนลาวยังขาดความเข้าใจในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของกันและกัน อาจจะทำให้เกิดการแปลความหมายของการสื่อสารที่คลาดเคลื่อน ทำให้คนลาวมีความรู้สึกที่คนไทยดูหมิ่นคนลาว ส่งผลให้มีความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ มีความขุ่นข้องหมองใจ และทำให้คนลาวมีทัศนคติเชิงลบต่อคนไทย

2.2 ผลการวิเคราะห์โอกาสและความหวังในอนาคตของความร่วมมือทางการศึกษา ปรากฏผลดังนี้

2.2.1 โอกาสที่เป็นไปได้ของความร่วมมือทางการศึกษาในอนาคต ผู้รับประโยชน์จากโครงการมีความคิดเห็น โอกาสความร่วมมือทางการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้ง 2 ประเทศ โอกาสความร่วมมือทางการศึกษาที่เป็นไปได้ระหว่างราชอาณาจักรไทยกับ สปป.ลาว สูงกว่าโอกาสความร่วมมือทางการศึกษาที่เป็นไปได้ระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาเล็กน้อย (ค่าเฉลี่ย 3.62 และ 3.14 ตามลำดับ) ผู้ประสานงานของโครงการมีความคิดเห็น โอกาสความร่วมมือทางการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 2 ประเทศ แต่โอกาสความร่วมมือทางการศึกษาที่เป็นไปได้ระหว่างราชอาณาจักรไทยกับ สปป.ลาว สูงกว่าโอกาสความร่วมมือทางการศึกษาที่เป็นไปได้ระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาเล็กน้อย (ค่าเฉลี่ย 3.36 และ 2.38 ตามลำดับ)

2.2.2 ความหวังของความร่วมมือทางการศึกษาที่พึงประสงค์ในอนาคต ผู้รับประโยชน์จากโครงการมีความคิดเห็น ความหวังในความร่วมมือทางการศึกษาที่พึงประสงค์ในอนาคต โดยรวมระหว่างไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว อยู่ในระดับสูง โดย สปป.ลาว สูงกว่าเล็กน้อย (ค่าเฉลี่ย 4.07 และ 3.67 ตามลำดับ) ผู้ประสานงานของโครงการมีความคิดเห็น ความหวังในความร่วมมือทางการศึกษาที่พึงประสงค์ในอนาคตโดยรวมระหว่างไทยกับสปป.ลาว อยู่ในระดับสูง และสูงกว่าความหวังในความร่วมมือทางการศึกษาที่พึงประสงค์ในอนาคตระหว่างไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาซึ่งอยู่ในระดับปานกลางเล็กน้อย (ค่าเฉลี่ย 3.78 และ 3.62 ตามลำดับ)

2.2.3 ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาความร่วมมือทางการศึกษาในอนาคต ผู้รับประโยชน์จากโครงการมีความคิดเห็น ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาสูงกว่าความต้องการจำเป็นของการพัฒนาความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับ สปป.ลาว เล็กน้อย (PNI = 0.73 และ 0.45 ตามลำดับ) ผู้ประสานงานของโครงการมีความคิดเห็น ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาสูงกว่าความต้องการจำเป็นของการพัฒนาความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับ สปป.ลาว มาก (PNI = 1.24 และ 0.11 ตามลำดับ)

2.2.4 ความต้องการทุนการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนของราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว รัฐบาลกัมพูชาโดยนายกรัฐมนตรีนายฮุนเซน ได้ขอพระราชทานทุนการศึกษาจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในปี พ.ศ. 2555 กระทรวงศึกษาธิการ เยาวชนและการกีฬา ได้เสนอขอรับทุนการศึกษา ระดับอนุปริญญาถึงปริญญาเอก จำนวนรวม 180 ทุน ส่วนใหญ่เป็นทุนระดับปริญญาตรี 85 ทุน และปริญญาโท 61 ทุน และพบว่า รัฐบาล สปป.ลาว ได้ขอความร่วมมือจากราชอาณาจักรไทยด้านทุนการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนในปี พ.ศ. 2011 – 2015 จำนวน 653 ทุน ส่วนใหญ่เป็นทุนในระดับปริญญาโท 502 ทุน และระดับปริญญาเอก 151 ทุน

2.2.5 แรงขับเคลื่อนของความร่วมมือทางการศึกษาที่มีต่อการพัฒนาคนและความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศในอนาคต พบว่า ความร่วมมือทางการศึกษาที่ราชอาณาจักรกัมพูชาและ สปป. ลาว มีความต้องการในอนาคตระยะ 10 ปี ที่ส่งแรงขับเคลื่อนผลลัพธ์ด้านการพัฒนาคนและความเข้าใจอันดีระหว่างราชอาณาจักรมากที่สุดคือ การให้ทุนการศึกษาระดับอุดมศึกษา

2.3 ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายของความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว จะเห็นได้ว่า ข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับโอกาสและความหวังในอนาคตของความร่วมมือทางการศึกษา ระหว่างราชอาณาจักรไทยกับ

ราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว มี 3 ด้านคือ ด้านรูปแบบความร่วมมือทางการศึกษา ด้านการพัฒนาความร่วมมือทางการศึกษา และ ด้านการวางแผนความร่วมมือทางการศึกษา โดยข้อเสนอเชิงนโยบายระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา มีจำนวนมากกว่าข้อเสนอเชิงนโยบายระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาว และมีความแตกต่างกัน เนื่องจากยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ นโยบายการพัฒนาการศึกษา การพัฒนาคน และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาที่แตกต่างกันระหว่างราชอาณาจักรกัมพูชาและ สปป.ลาว และด้วยศักยภาพทางภูมิศาสตร์ของชายแดนริมฝั่งโขงของไทยที่ติดต่อกับสปป.ลาว ข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ พบว่า การเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาควรเร่งรณรงค์ความเข้าใจผลกระทบของนโยบาย ประเด็นร่วมสมัยและประเด็นระดับโลก และการยอมรับการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ซึ่งแตกต่างจากการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างราชอาณาจักรไทยกับ สปป.ลาว ที่ควรเร่งรณรงค์ให้มีความรู้การใช้ชีวิตต่างวัฒนธรรม คุณค่าสันติภาพ และการเคารพในประชาธิปไตยและสิทธิขั้นพื้นฐาน นอกเหนือจากความเข้าใจผลกระทบของนโยบายเช่นเดียวกับการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา

2.4 ข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับโอกาสและความหวังของความร่วมมือทางการศึกษาและการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาวในอนาคต

2.4.1 ข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับโอกาสและความหวังของความร่วมมือทางการศึกษาในอนาคตระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว

1) ข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับโอกาสและความหวังของความร่วมมือทางการศึกษาสำหรับ 3 ประเทศ

1.1) ความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาวในอนาคตควรเป็นรูปแบบความร่วมมือแบบสองทาง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโครงการพบว่า รูปแบบความร่วมมือระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาวในทุกโครงการเป็นแบบทางเดียว คือ ภาครัฐฝ่ายราชอาณาจักรไทยเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ (Donor) ภาครัฐฝ่ายราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาวเป็นผู้รับความช่วยเหลือ (Recipient) โดยมีประชาชนชาวกัมพูชาและชาวลาวเป็นกลุ่มผู้ที่รับประโยชน์จากโครงการเป็นส่วนใหญ่ ผลการศึกษายังพบด้วยว่า นักศึกษาชาวกัมพูชาและชาวลาวที่ได้รับทุนการศึกษาอยู่ในราชอาณาจักรไทยก็ได้มีบทบาทในฐานะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือโดย เป็นครู

สอนภาษากัมพูชาและภาษาลาวให้แก่นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไปของไทย ดังนั้น เพื่อให้ทั้ง 3 ประเทศมีการเตรียมพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ความร่วมมือทางการศึกษาระหว่าง 3 ประเทศควรเป็นรูปแบบความร่วมมือแบบสองทางคือ ทั้งราชอาณาจักรไทย ราชอาณาจักรกัมพูชา และสปป.ลาวควรเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ เช่น ฝ่ายไทยเป็นผู้รับประโยชน์ในด้านการเรียนภาษากัมพูชา และภาษาลาว ฝ่ายกัมพูชาเป็นผู้รับประโยชน์ในการพัฒนากำลังคนด้านอาชีพ ฝีมือแรงงาน เพื่อตอบสนองตามความต้องการในการขยายตัวของตลาดแรงงานในยุคการค้าเสรีของอาเซียน ทำให้คนกัมพูชามีรายได้มากขึ้น และมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และฝ่ายลาวได้รับการพัฒนากำลังคนในสาขาขาดแคลน พัฒนาครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ยกย่องบุคลากรปริญญาดรี ปริญญาโท ปริญญาเอก และการวิจัยร่วมกันกับสถาบันอุดมศึกษาของไทย

1.2) เพิ่มการให้ทุนการศึกษาระดับอุดมศึกษาและอาชีวศึกษา

จากผลการวิจัยพบว่า ความร่วมมือทางการศึกษาในอนาคตระยะ 10 ปี ที่ส่งแรงขับเคลื่อนต่อผลลัพธ์ด้านการพัฒนาคนและความเข้าใจอันดีมากที่สุด ระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชามากที่สุดคือ การให้ทุนการศึกษาระดับอุดมศึกษา รองลงมาคือ ทุนการศึกษาระดับอาชีวศึกษา ระหว่างราชอาณาจักรไทยและ สปป.ลาว คือ การให้ทุนการศึกษาระดับปริญญาโท และปริญญาเอกสาขาบริหารการศึกษาแก่ครู คณาจารย์ และผู้บริหารการศึกษา รองลงมาคือ การให้ทุนการศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโทสาขาปฐมวัย ปริญญาเอกสาขาการวิจัยและปริญญาโทสาขาอื่นๆ ดังนั้น ควรมีการพิจารณาลำดับความสำคัญของโครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยและราชอาณาจักรกัมพูชา และระหว่างราชอาณาจักรไทยและ สปป.ลาว ที่จะดำเนินการต่อในอนาคตคือ การให้ทุนการศึกษาแก่ชาวกัมพูชาเพื่อศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาและอาชีวศึกษาในประเทศไทย และการให้ทุนการศึกษาแก่ครู คณาจารย์ และผู้บริหารการศึกษาเพื่อศึกษาต่อปริญญาโทและปริญญาเอกสาขาบริหารการศึกษา ปริญญาตรีและปริญญาโทสาขาปฐมวัย ปริญญาเอกสาขาการวิจัยและปริญญาโทสาขาอื่นๆ เช่น คณิตศาสตร์ เคมี และชีววิทยา และระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนชาวกัมพูชาและชาวลาวได้รับการพัฒนามากที่สุดและทำให้ความเข้าใจอันดีระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาเกิดขึ้นในระดับมากที่สุด

1.3) ให้ความสำคัญกับการวางแผนความร่วมมือโดยประชาชนระดับล่างมีส่วนร่วมมากขึ้น

จากผลการวิจัยตามแนวคิดกระบวนการเรียนรู้ในการวางแผนของ Chambers (1993 อ้างถึงใน Elliott, 2006) พบว่า ดัชนีความต้องการจำเป็นในความร่วมมือทางการศึกษาในอนาคตระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาที่มีระดับสูงที่สุด คือ ด้านการวางแผน

ความร่วมมือและการสนับสนุนจากประชาชนระดับล่าง (PNI = 0.61 และ 0.67 ตามลำดับ) ระหว่างราชอาณาจักรไทยกับ สปป.ลาวคือ ด้านการวางแผนความร่วมมือ (PNI=0.48) โดยให้มีการรับความคิดเห็นที่มาจากประชาชนระดับรากหญ้าของลาว การออกแบบโครงการโดยประชาชนลาวมีส่วนร่วม และการสนับสนุนทรัพยากรจากคนลาวในท้องถิ่น (PNI=0.55 0.49 และ 0.48 ตามลำดับ) ดังนั้นรัฐบาลทั้งสามประเทศควรให้ความสำคัญกับการวางแผนความร่วมมือโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมให้มากขึ้น โดยให้ความสำคัญกับการวางแผนความร่วมมือโดยให้ประชาชนกัมพูชาในระดับล่างมีส่วนร่วมให้มากขึ้น รับความคิดเห็นริเริ่มมาจากประชาชนระดับรากหญ้าของลาวให้มากขึ้น และเปิดโอกาสให้ประชาชนลาวมีส่วนร่วมในการออกแบบโครงการและประชาชนลาวในท้องถิ่นมีส่วนร่วมสนับสนุนทรัพยากรให้แก่โครงการ

2) ข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับโอกาสและความหวังของความร่วมมือทางการศึกษาสำหรับราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา

2.1) ขยายความร่วมมือทางการศึกษาโดยภาคเอกชนมากขึ้นเพื่อลดผลกระทบจากความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลกัมพูชาที่ยังไม่เสถียร

จากผลการวิจัยพบว่า ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลกัมพูชาที่เกิดขึ้นในระยะที่ผ่านมาส่งผลกระทบต่อโครงการความร่วมมือทางการศึกษา ทำให้การดำเนินโครงการหยุดชะงักหรือเกิดความล่าช้าด้วย เนื่องจากรัฐบาลกัมพูชายุติการรับความช่วยเหลือจากรัฐบาลไทย เช่น โครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานกัมพูชา – ไทย โครงการพัฒนาบุคลากรด้านการศึกษาปฐมวัย และโครงการศูนย์การสอนภาษาไทย มีเพียงโครงการในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีที่ยังดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ โครงการในพระองค์ฯ มีความแตกต่างจากโครงการอื่นๆ คือ ทรงเน้นความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับประชาชน มากกว่าความสัมพันธ์ระดับรัฐต่อรัฐ และด้วย ความต้องการในการผลิตกำลังคน แรงงานฝีมือ คนที่มีความรู้สูง วิศวกร และผู้เชี่ยวชาญเพื่อเตรียมตอบสนองตามความต้องการของตลาดแรงงาน ดังนั้น ความร่วมมือทางการศึกษาในอนาคตควรเป็นความร่วมมือจากภาคเอกชนมากขึ้น เพื่อลดผลกระทบจากความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลกัมพูชาที่ยังไม่เสถียร เช่น 1) ความร่วมมือในการพัฒนาโครงการศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานกัมพูชา – ไทย เพื่อพัฒนาแรงงานชาวกัมพูชาที่มีอยู่เป็นจำนวนมากให้เป็นแรงงานที่มีฝีมือในการรองรับการลงทุนในภาคการผลิตเชิงอุตสาหกรรมที่กำลังขยายตัว 2) การสนับสนุนด้านการเป็นแหล่งฝึกประสบการณ์เพื่อเพิ่มทักษะความชำนาญการ และ 3) การให้ทุนการศึกษาระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาเพื่อผลิตกำลังคนป้อนสู่ภาคอุตสาหกรรม เป็นต้น

2.2) ปรับปรุงการนำแผนสู่การปฏิบัติโดยให้มีการปฏิบัติที่หลากหลาย

จากผลการวิจัยพบว่า ดัชนีความต้องการจำเป็นในความร่วมมือทางการศึกษาใน อนาคตระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา ที่มีระดับสูงที่สุด คือ การนำแผนสู่การปฏิบัติ และการเน้นการปฏิบัติที่มีความหลากหลาย (PNI = 0.61 และ 0.68 ตามลำดับ) ดังนั้นรัฐบาลทั้งสองประเทศควรปรับปรุงการนำแผนความร่วมมือสู่การปฏิบัติ โดยให้มีความหลากหลายในรูปการปฏิบัติตามแผนงาน/โครงการให้มากยิ่งขึ้น

2.3) ให้ประชาชนชาวกัมพูชาได้รับการเสริมสร้างอำนาจในการประเมินโครงการความร่วมมือมากขึ้น

จากผลการวิจัยพบว่า ดัชนีความต้องการจำเป็นในความร่วมมือทางการศึกษาใน อนาคตระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา ด้านการประเมินที่มีระดับสูงที่สุด คือ การให้ประชาชนชาวกัมพูชาได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจ (PNI = 0.59) ดังนั้นรัฐบาลกัมพูชาควรให้ความร่วมมือในการเสริมสร้างพลังอำนาจของประชาชนในด้านการประเมินโครงการความร่วมมือมากขึ้น

2.4) พัฒนาครูกัมพูชาให้มีความก้าวหน้าทางวิชาการควบคู่กับความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

จากผลการวิจัยพบว่า ครูที่ได้รับทุนศึกษาต่อในระดับปริญญาเมื่อสำเร็จกลับมาก็จะได้รับการบรรจุเข้ารับราชการครู ทำให้ครูมีความก้าวหน้าในด้านการงานอาชีพการงานเพิ่มขึ้น จึงสอดคล้องกับความต้องการที่สำคัญของครูชาวกัมพูชาในการพัฒนา ดังนั้น จึงควรรักษาเป็นแนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาครู ให้มีความก้าวหน้าทางวิชาการควบคู่กับความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

2.5) พัฒนาความร่วมมือทางการศึกษาที่ส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจทั้งสองฝ่าย

จากผลการวิจัยพบว่า โครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานกัมพูชา-ไทย ซึ่งเป็นโครงการช่วยเหลือแบบให้เปล่าของกรมวิเทศสหการ (สำนักงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ) ดำเนินการตั้งแต่ในปี พ.ศ. 2539 สิ้นสุดโครงการเมื่อ พ.ศ. 2552 มีระยะเวลาโครงการ 16 ปี โครงการนี้ได้พัฒนาทักษะอาชีพในหลักสูตรระยะสั้น 10 หลักสูตร ให้แก่ประชาชนชาวกัมพูชาถึง 3,800 คน ปัจจุบันได้รับงบประมาณจากรัฐบาลกัมพูชา ผลการสำรวจความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการพบว่า ร้อยละ 84.91 มีความพึงพอใจต่อผลการพัฒนาในระดับมากถึงมากที่สุด และเป็นโครงการที่มีความเข้าใจอันดีระหว่างราชอาณาจักรไทยในระหว่าง/หลังการเข้าร่วมโครงการสูงเป็นอันดับสอง (ค่าเฉลี่ย 3.31) รองจากโครงการพระราชทานความช่วยเหลือด้านการศึกษาระดับ

อุดมศึกษาและโครงการศูนย์การสอนภาษาไทยภายใต้ความร่วมมือทางวิชาการไทย-กัมพูชา (ค่าเฉลี่ย 3.32) นอกจากนี้ ฝ่ายราชอาณาจักรไทยได้มีแผนที่จะให้การสนับสนุนและพัฒนาโครงการต่อ โดยกระทรวงการต่างประเทศต้องการให้สภาอุตสาหกรรมเข้าไปช่วยดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาฝีมือแรงงานรองรับการเติบโตทางอุตสาหกรรมในราชอาณาจักรกัมพูชา ซึ่งทางสภาอุตสาหกรรมให้ความเห็นว่า ควรจะมีการพัฒนาปรับปรุงศูนย์และพัฒนาฝีมือแรงงานเพื่อรองรับการเป็นฐานผลิตร่วมที่ปัจจุบันมีนักลงทุนจำนวนมากรวมทั้งไทยเข้าไปลงทุนในกัมพูชาแต่แรงงานฝีมือที่จะรองรับยังไม่เพียงพอทั้งที่แรงงานในกัมพูชามีจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่า โครงการนี้ยังสามารถพัฒนาและดำเนินโครงการต่อเนื่องได้ โดยมีเป้าหมายที่จะพัฒนาชาวกัมพูชาให้เป็นแรงงานที่มีฝีมือ (Skilled Labor) เพียงพอที่จะรองรับการทำงานอุตสาหกรรมการผลิตได้ ดังนั้น ควรมีการให้ความร่วมมือทางด้านการศึกษาดังเช่นที่ผ่านมาในอดีต คือ พัฒนาคู่มือของศูนย์ ให้มีความรู้และความชำนาญในด้านทักษะอาชีพและการจัดการเรียนการสอนโดยความร่วมมือจากสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ) และสถาบันอาชีวศึกษาในประเทศไทย และยกระดับความสามารถทางด้านภาษาไทยเพื่อการสื่อสารโดยความร่วมมือจากโครงการศูนย์การสอนภาษาไทยภายใต้ความร่วมมือทางวิชาการไทย-กัมพูชา เพื่อให้สามารถรองรับการทำงานอุตสาหกรรมการผลิตของโรงงานจากประเทศไทยได้อีกทางหนึ่ง

3) ข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับโอกาสและความหวังของความร่วมมือทางการศึกษาสำหรับราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาว

3.1) ปรับปรุงการประเมินผลความร่วมมือโดยมีการยอมรับข้อผิดพลาดด้วยความเข้าใจ ลงมือแก้ไข และประเมินภายในอย่างต่อเนื่อง

จากผลการวิจัยพบว่า ดัชนีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาความร่วมมือทางการศึกษาในขนาดระหว่างราชอาณาจักรไทยและ สปป.ลาว ที่มีระดับสูงรองลงมาจากการวางแผนความร่วมมือ คือ การประเมินมีการยอมรับข้อผิดพลาดด้วยความเข้าใจและลงมือแก้ไข กับมีการประเมินภายในอย่างต่อเนื่อง (PNI=0.45 0.51 และ 0.50 ตามลำดับ) ดังนั้นรัฐบาลทั้งสองประเทศควรปรับปรุงการประเมินความร่วมมือทางการศึกษาโดยมีการยอมรับข้อผิดพลาดด้วยความเข้าใจลงมือแก้ไข และมีการประเมินภายในอย่างต่อเนื่อง

3.2) มีการสื่อสารโดยการเรียนรู้ร่วมกันและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการนำแผนสู่การปฏิบัติ

จากผลการวิจัยพบว่า ดัชนีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาความร่วมมือทางการศึกษาในขนาดระหว่างราชอาณาจักรไทยและ สปป.ลาว ด้านการวางแผนสู่การปฏิบัติที่มีค่าสูงที่สุดคือ การสื่อสารโดยการเรียนรู้ร่วมกันและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ในแนวราบ

(PNI=0.47) ดังนั้นรัฐบาลสองประเทศควรปรับปรุงการสื่อสารในการนำแผนสู่การปฏิบัติโดยเพิ่มการเรียนรู้ร่วมกันและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในแนวราบ

2.4.2 ข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับความเข้าใจอันดีระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว

1) ข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับความเข้าใจอันดีระหว่าง 3 ประเทศ

1.1) เสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาวผ่านกลไกความร่วมมือทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

จากผลการวิจัยพบว่า ความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา และราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาวทำให้เกิดผลลัพธ์ด้านความเข้าใจอันดีในระดับมากถึงมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ทุนการศึกษาแก่ชาวกัมพูชาในระดับอุดมศึกษามีแรงขับเคลื่อนผลลัพธ์ในระดับที่สูงที่สุด การให้ทุนการศึกษาระดับอาชีวศึกษา การฝึกอบรมและดูงาน และการแลกเปลี่ยนบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนนักศึกษาที่มีแรงขับเคลื่อนผลลัพธ์ในระดับรองลงมา ในขณะที่การให้ทุนการศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอกสาขาบริหารการศึกษาก่อครูคณาจารย์ และผู้บริหารชาวลาวมีแรงขับเคลื่อนผลลัพธ์ในระดับที่สูงที่สุด การให้ทุนการศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโทสาขาปฐมวัย ปริญญาเอกสาขาการวิจัยและปริญญาโทสาขาอื่นๆ มีแรงขับเคลื่อนผลลัพธ์ในระดับรองลงมา ดังนั้น ควรใช้ความร่วมมือทางการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนความเข้าใจอันดีระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาวอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกันด้านอื่นๆ ต่อไป โดยเฉพาะความร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ

1.2) รณรงค์ให้มีความเข้าใจผลกระทบของนโยบายภายในประเทศที่มีต่อโลก

จากผลการวิจัยตามแนวคิดความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศของ Hinrichs (2003) พบว่าความเข้าใจอันดีระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาวที่เพิ่มขึ้นน้อยที่สุด คือ ความเข้าใจผลกระทบของนโยบายภายในประเทศที่มีต่อโลก (เพิ่มขึ้น = 0.71 และ 0.40 ตามลำดับ) โดยเฉพาะในประเด็นย่อยเกี่ยวกับความเข้าใจผลกระทบของนโยบายภายในประเทศของกัมพูชาที่มีต่อไทย (เพิ่มขึ้น = 0.69) และการเข้าใจผลกระทบของนโยบายภายในลาวที่มีต่อภูมิภาคและโลก ลดลง 0.11 ดังนั้นรัฐบาลทั้งสามประเทศควรรณรงค์ให้มีความเข้าใจผลกระทบของนโยบายภายในประเทศที่มีต่อโลกในแง่เข้าใจผลกระทบของนโยบายภายในประเทศของกัมพูชาที่มีต่อไทย และผลกระทบของนโยบายภายในประเทศของลาวที่มีต่อโลก

2) ข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับความเข้าใจอันดีระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา

2.1) ปรารถนาให้มีการเข้าใจประเด็นร่วมสมัยและประเด็นระดับโลก

จากผลการวิจัยพบว่า ความเข้าใจอันดีระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาที่เพิ่มขึ้นน้อยที่สุดรองลงมาเป็นอันดับแรก คือ ความเข้าใจประเด็นร่วมสมัยและประเด็นระดับโลก (เพิ่มขึ้น = 0.73) โดยเฉพาะในประเด็นย่อยเกี่ยวกับความเข้าใจประวัติของประเด็นร่วมสมัยและประเด็นระดับโลกที่เกี่ยวข้องกับกัมพูชาและไทย (เพิ่มขึ้น = 0.68) ดังนั้นรัฐบาลสองประเทศควรรณรงค์ให้มีการเข้าใจประเด็นร่วมสมัยและประเด็นระดับโลกในแง่ประวัติของประเด็นร่วมสมัยและประเด็นระดับโลกที่เกี่ยวข้องกับกัมพูชาและไทย

2.2) ปรารถนาให้มีการเข้าใจในด้านการยอมรับการพึ่งพาซึ่งกันและกันและสัมพันธภาพระหว่างกัมพูชาและไทย

จากผลการวิจัยพบว่า ความเข้าใจอันดีระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาที่เพิ่มขึ้นน้อยที่สุดรองลงมาเป็นอันดับสอง คือ การยอมรับการพึ่งพาซึ่งกันและกันและสัมพันธภาพระหว่างกัมพูชาและไทย (เพิ่มขึ้น 0.77) โดยเฉพาะในประเด็นย่อยเกี่ยวกับการยอมรับคุณค่าของการพึ่งพาซึ่งกันและกัน และสัมพันธภาพระหว่างราชอาณาจักรกัมพูชากับราชอาณาจักรไทย (เพิ่มขึ้น 0.74) ดังนั้นรัฐบาลสองประเทศควรรณรงค์ให้มีการเข้าใจในด้านการยอมรับการพึ่งพาซึ่งกันและกันและสัมพันธภาพระหว่างกัมพูชาและไทย

3) ข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับความเข้าใจอันดีระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาว

3.1) ปรารถนาให้มีการรู้ความเข้าใจการใช้ชีวิตต่างวัฒนธรรม

จากผลการวิจัยตามแนวคิดความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศของ Hinrichs (2003) พบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการความร่วมมือทางการศึกษาจาก สปป.ลาว ยังมีความเข้าใจอันดีที่มีต่อไทย บางประการที่ยังอยู่ในระดับต่ำกว่าด้านอื่นได้แก่ ความสามารถในการใช้ชีวิตต่างวัฒนธรรมร่วมกับคนไทย (ค่าเฉลี่ย 3.94) และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทัศนคติและเหตุผลเชิงจริยธรรมของคนไทย (ค่าเฉลี่ย 3.79) ดังนั้น ในการออกแบบโครงการความร่วมมือทางการศึกษาในอนาคต ควรมีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมโครงการจาก สปป.ลาว ได้มีโอกาสเรียนรู้และมีประสบการณ์การใช้ชีวิตต่างวัฒนธรรมร่วมกับคนไทย เพื่อให้มีการซึมซับและยอมรับในความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติ และเหตุผลเชิงจริยธรรมของคนไทยมากยิ่งขึ้น

3.2) วรรณคดีให้เห็นคุณค่าสันติภาพและผลประโยชน์ระหว่างประเทศ

จากผลการวิจัยพบว่า ความเข้าใจอันดีระหว่างราชอาณาจักรไทยและ สปป.ลาว ที่เพิ่มขึ้นน้อยที่สุดรองลงมาเป็นอันดับสองคือ การให้คุณค่าสันติภาพและผลประโยชน์ระหว่างประเทศ (เพิ่มขึ้น 0.47) โดยเฉพาะในประเด็นการยอมรับคุณค่าผลประโยชน์ระหว่างลาวและไทย เพิ่มขึ้นเพียง 0.09 ดังนั้น รัฐบาลสองประเทศควรรณรงค์ให้ประชาชนเห็นคุณค่าสันติภาพและผลประโยชน์ระหว่างประเทศให้มากขึ้น

3.3) วรรณคดีให้เคารพในประชาธิปไตยและสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์

จากผลการวิจัยพบว่า ความเข้าใจอันดีระหว่างราชอาณาจักรไทยและ สปป.ลาว ที่เพิ่มขึ้นน้อยที่สุดรองลงมา คือ การเคารพในประชาธิปไตย และสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (เพิ่มขึ้น 0.54) โดยเฉพาะในเรื่องของการเคารพในประชาธิปไตย และสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนทั่วโลก เพิ่มขึ้นน้อยที่สุดเพียง 0.49 ดังนั้น รัฐบาลสองประเทศควรรณรงค์ให้ประชาชนเคารพในประชาธิปไตย และสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนในโลก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 นำข้อเสนอรูปแบบความร่วมมือแบบสองทางไปใช้เป็นหลักในการพัฒนาความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว ในระยะ 10 ปีข้างหน้า

ผลการถอดบทเรียนพบว่า ความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา และราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาว ควรเป็นรูปแบบความร่วมมือแบบสองทาง คือ ทั้งราชอาณาจักรไทย ราชอาณาจักรกัมพูชา และสปป.ลาว ควรเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ ดังนั้น ควรมีการนำรูปแบบความร่วมมือทางการศึกษาดังกล่าวส่งมอบแก่หน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือทางการศึกษา ได้แก่ สำนักความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ (สพร.) ในสังกัดกระทรวงการต่างประเทศ สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว ในอนาคต เพื่อให้ความร่วมมือทางการศึกษาเพิ่มคุณค่าทางสังคมมากขึ้น และมีพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาคนของราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว ขับเคลื่อนผลลัพธ์ด้านความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ และนำไปสู่ความร่วมมือในการพัฒนาในด้านอื่นๆ ต่อไป

1.2 ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาวในด้านการเข้าใจผลกระทบของนโยบายภายในประเทศที่มีต่อภูมิภาคและโลก

ผลจากวิจัยพบว่า ระหว่าง/หลังเข้าร่วมโครงการผู้เข้าร่วมโครงการชาวกัมพูชามีความเข้าใจผลกระทบของนโยบายภายในกัมพูชาที่มีต่อภูมิภาคและโลกในระดับต่ำ และผู้เข้าร่วมโครงการชาวลาวมีความเข้าใจผลกระทบของนโยบายภายในลาวที่มีต่อภูมิภาคและโลกลดน้อยลง ดังนั้น ควรให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว โดยการจัดกิจกรรมให้ผู้เข้าร่วมโครงการชาวกัมพูชาและชาวลาว มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของนโยบายระดับประเทศที่ส่งผลกระทบต่อประเทศอื่นๆ ในระดับภูมิภาค และระดับโลกเพิ่มมากขึ้น

1.3 ปรับปรุงการวางแผนความร่วมมือทางการศึกษาโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการจากราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาวมีความต้องการจำเป็นในการปรับปรุงการวางแผนความร่วมมือสูงสุด โดยผู้เข้าร่วมโครงการชาวกัมพูชาและชาวลาวต้องการให้มีการสนับสนุนทรัพยากรจากคนในท้องถิ่น มีความคิดริเริ่มที่มาจากประชาชนระดับรากหญ้า มีการออกแบบโครงการโดยประชาชนมีส่วนร่วม ดังนั้น ในการวางแผนความร่วมมือทางการศึกษาในอนาคต ควรให้ความสำคัญกับการวางแผนความร่วมมือโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนระดับรากหญ้า

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยติดตามผลความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาวอย่างต่อเนื่อง

จากผลการวิจัยพบว่า ความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาวมีผลต่อการพัฒนาคนและความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศเพิ่มสูงขึ้นมากในบางด้านเท่านั้น เมื่อระยะเวลาผ่านไปจะมีการขยายความร่วมมือมากขึ้น และที่สำคัญคือความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศก็ดีขึ้น อย่างไรก็ตามความต้องการความร่วมมือทางการศึกษา และการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศบางด้านมีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อติดตามผลและพัฒนาความร่วมมืออย่างต่อเนื่องทุก 5 – 10 ปี

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนานวัตกรรมความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาว

จากผลการวิจัยพบว่า ความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาวมีผลให้ความเข้าใจอันดีระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา และราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาวเพิ่มสูงขึ้นทุกด้าน นอกจากนี้โครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาวมีส่วนส่งเสริมบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาไทยในการก้าวไปสู่ระดับนานาชาติมากขึ้น แต่ก็เป็นความร่วมมือแบบประเพณีนิยมและมีค่าใช้จ่ายสูง ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนานวัตกรรมความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและสปป.ลาวที่มีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าแต่ได้ผลดีกว่า

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับประเทศในกลุ่มอาเซียน

จากผลการวิจัยพบว่า ความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาวมีผลให้ความเข้าใจอันดีระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา และราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาวเพิ่มสูงขึ้นทุกด้าน นอกจากนี้โครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาและราชอาณาจักรไทยกับสปป.ลาวมีส่วนส่งเสริมบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาไทยในการก้าวไปสู่ระดับนานาชาติมากขึ้น อีกทั้งประเทศไทยและประเทศในกลุ่มอาเซียนกำลังเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียนอย่างสมบูรณ์ และการมีความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด ในปี พ.ศ. 2558 ดังนั้น ควรมีการศึกษาวิจัยความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยกับประเทศในกลุ่มอาเซียนเพิ่มเติม เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในประชาคมอาเซียนต่อไป